

Za više informacija ili naručivanje publikacija obratite se na:

Državni zavod za intelektualno vlasništvo

Adresa:

Ulica grada Vukovara 78

10000 Zagreb

Republika Hrvatska

Telefon: ++385 1 6109 825

Faks: ++385 1 6112 017

e-mail: info@dziv.hr

web: www.dziv.hr

Svjetska Organizacija za intelektualno vlasništvo

Adresa:

34, chemin des Colombettes

P.O. Box 18 CH-1211 Geneva 20

Switzerland

Telefon: +41 22 338 91 11

Faks: +41 22 733 54 28

e-mail: wipo.mail@wipo.int

ili ured u New York-u

Adresa:

2, United Nations Plaza

Suite 2525

New York, N.Y. 10017

United States of America

Telefon: +1 212 963 6813

Faks: +1 212 963 4801

e-mail: wipo@un.org

za mala i srednja poduzeća na:

Adresa:

34, chemin des Colombettes

P.O. Box 18 CH-1211 Geneva 20

Switzerland

Faks: +41 22 338 87 60

e-mail: sme@wipo.int

Web page: www.wipo.int/sme

Dobar izgled

Uvod u industrijski dizajn
za mala i srednja poduzeća

Posjetite Wipo-vu internet stranici na:

www.wipo.int

Za narudžbu iz WIPO digitalne knjižnice

www.wipo.int/ebookshop

ISBN 978-953-6513-64-2

Objavljeni izvorni naslovi iz edicije: „Primjena intelektualnog vlasništva u poslovanju“:

1. Stvaranje žiga: Uvod u žigove za mala i srednja poduzeća, WIPO-va publikacija broj 900.
2. Dobar izgled: Uvod u industrijski dizajn za mala i srednja poduzeća, WIPO-va publikacija broj 498.
3. Izumima do budućnosti: Uvod u autorsko pravo za mala i srednja poduzeća, WIPO-va publikacija broj 917.
4. Kreativno izražavanje: Uvod u autorsko i srodna prava mala i srednja poduzeća, WIPO-va publikacija broj 918

Sve publikacije su dostupne u WIPO-voj elektroničkoj knjižari: www.wipo.int/ebookshop

Izjava o oodgovornosti: Podaci koji se nalaze u ovom priručniku nisu zamjena za stručne pravne savjete. Njegova je svrha pružanje osnovnih informacija iz predmetnog područja.

Ovo izdanje je priređeno, prevedeno i tiskano uz odobrenje Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo(WIPO), nositelja autorskog prava po originalnoj verziji na engleskom jeziku koja je dostupna na www.wipo.int/sme/en/documents/guides/.

Za točnost prijevoda ili bilo koju drugu preradu u hrvatskom izdanju odgovoran je isključivo Državni zavod za intelektualno vlasništvo RH (DZIV).

WIPO u vezi s prijevodom i preradom ne preuzima nikakvu odgovornost.

Državni zavod za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske © 2010.

WIPO je nositelj autorskog prava na izvornom izdanju na engleskom jeziku (2006).

Bez pisanog odobrenja nositelja autorskog prava niti jedan dio ove publikacije ne smije se reproducirati ni emitirati u bilo kojem obliku ili bilo kojim načinom, elektroničkim ili mehaničkim sredstvima, osim na zakonom propisan način.

Na WIPO-voj internetskoj stranici za malo i srednje poduzetništvo www.wipo.int/sme/ dostupne su i druge korisne informacije i publikacije o intelektualnom vlasništvu iz poslovne perspektive, a na internetskoj stranici www.wipo.int/sme/en/newsletter/ i besplatni mjesečni bilten WIPO-va odjela za malo i srednje poduzetništvo.

Uvod

Ovo je hrvatsko izdanje drugog priručnika iz edicije „Intelektualno vlasništvo u poslovanju“, koji je u izvorniku izdala Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo. Priručnik se odnosi na područje industrijskoga dizajna, kao jednog od prava industrijskoga vlasništva, te često odlučujućeg čimbenika uspjeha proizvoda na tržištu. Hrvatsko izdanje priručnika nastojali smo prilagoditi potrebama hrvatskih korisnika.

U okviru prava intelektualnog vlasništva, pod industrijskim dizajnom razumijevamo estetski odnosno vanjski izgled proizvoda. Koliko je proizvod privlačan krajnjem korisniku često će biti od odlučujućeg značaja u donošenju njegove odluke da izabere upravo određeni proizvod i tako mu da prednost pred drugim proizvodima iste vrste koji postoje na tržištu. S druge strane, industrijski dizajn omogućava proizvođačima da istaknu razliku između svojih proizvoda i proizvoda konkurentskih proizvođača i da poboljšaju ugled i razlikovnost svojih proizvoda na tržištu. Iz tih razloga je u sadašnje vrijeme tako značajno osigurati zaštitu industrijskoga dizajna.

Priručnik je namijenjen malim i srednjim poduzećima i predstavlja uvod u zaštitu industrijskoga dizajna. Radi lakšeg razumijevanja postupka zaštite, u priručnik su uključena pitanja i odgovori, kao i primjeri odnosno slike zaštićenoga industrijskoga dizajna.

Priručnik bi, također, trebao poslužiti malim i srednjim poduzećima kao poticaj da uključe zaštitu industrijskoga dizajna u svoje poslovne strategije i u daljnje procese upravljanja poslovanjem.

Mr. sc. Željko Topić, dipl. oec.,
Ravnatelj
Državnog zavoda za
intelektualno vlasništvo

SADRŽAJ

1. Industrijski dizajn	3
2. Zaštita industrijskoga dizajna	6
3. Zaštita dizajna u inozemstvu	18
4. Ostvarivanje (provedba) prava industrijskoga dizajna	20
5. Drugi pravni instrumenti zaštite industrijskih dizajna	21

1. Industrijski dizajn

Što je industrijski dizajn?

U svakodnevnom govoru industrijski dizajn se u pravilu odnosi na vanjski izgled i funkciju proizvoda. Za naslonjač kažemo da je «dobro dizajniran» ako je udoban i lijepo izgleda. Poslovnim jezikom, dizajniranje proizvoda znači razvoj funkcionalnih i estetskih svojstava proizvoda, vodeći računa o tržišnom potencijalu, proizvodnim troškovima, mogućnostima prijevoza, skladištenja, servisa i upotrebe.

Iz perspektive prava intelektualnoga vlasništva **industrijski se dizajn odnosi samo na ukrasni ili estetski izgled proizvoda**. Drugim riječima, odnosi se samo na oblik naslonjača. Iako dizajn nekog proizvoda može imati funkcionalna svojstva, industrijski dizajn kao vrsta prava intelektualnoga vlasništva odnosi se samo na estetsku prirodu gotovoga proizvoda i razlikuje se od tehničkih i funkcionalnih svojstava.

Industrijski je dizajn od značaja za cijeli niz industrijskih, modnih i zanatskih proizvoda, od tehničkih i medicinskih instrumenata do satova, nakita i ostalih luksuznih predmeta; od kućanskih potrepština, igračaka, namještaja i električnih aparata do automobila i arhitektonskih konstrukcija; od tekstilnog dizajna do sportske opreme. Industrijski dizajn također je važan kod ambalaže, pakiranja odnosno opremanja proizvoda.

U pravilu se industrijski dizajn sastoji od:

- prostornih (trodimenzionalnih) obilježja, kao što je **oblik** proizvoda;
- plošnih (dvodimenzionalnih) obilježja, kao što su **ornamenti, uzorci, crte ili boje** proizvoda; ili
- kombinacije pojedinih ili više ovakvih obilježja.

Dizajn je u hrvatskom Zakonu o industrijskom dizajnu definiran kao »vanjski izgled proizvoda u cijelosti ili dijela proizvoda koji proizlazi iz njegovih obilježja, osobito, crta, kontura (obrisa), boja, oblika, teksture i /ili materijala samoga proizvoda i/ili njegove ornamentacije«.

Primjer trodimenzionalnog dizajna

Uz odobrenje: Industrijski dizajn D20070218; Kalendar; Nositelj Laboratorijum d.o.o.; Dizajneri Ivana Vučić i Orsat Franković; Industrijski dizajn D20070104; Informativni stup; Nositelj Romina Radović i Josip Radić; Dizajner Romina Radović

Primjer dvodimenzionalnog dizajna

Uz odobrenje: Industrijski dizajn D20040004; Uzorak na repu aviona; Nositelj CROATIA AIRLINES d.d.; Dizajner Ivana Ivanković

Kreativni dizajn u poslovanju

Poduzeća često posvećuju mnogo vremena i sredstava kako bi povećale privlačnost dizajna svojih proizvoda. Novi i originalni dizajn često se stvara iz sljedećih razloga:

1. **Prilagodba proizvoda radi privlačenja određenih tržišnih segmenata:** neznatne izmjene u dizajnu nekih proizvoda (npr. ručni sat) mogu ih učiniti prikladnima za različite dobne, kulturne i društvene skupine. Dok funkcija sata ostaje ista, ukusi u pogledu dizajna vrlo se razlikuju između djece i odraslih.
2. **Stvaranje nove tržišne niše** (tj. poslovna strategija fokusiranja na jedan tržišni sektor koji nije u potpunosti pokriven): na konkurentskom tržištu mnoge tvrtke žele stvoriti tržišnu nišu uvođenjem kreativnih dizajna za svoje nove proizvode, kako bi se oni razlikovali od proizvoda konkurencije. To se može odnositi na obične proizvode kao što su brave, cipele, šalice i tanjurići, ali i na skupocjene proizvode kao što su nakit, računala ili automobili.
3. **Jačanje brandova (robnih marki):** kreativni dizajn često se kombinira sa razlikovnim žigovima, kako bi se povećala razlikovnost robnih marki pojedine tvrtke. Mnoge tvrtke uspješno su stvorile ili redefinirale ugled svoje robne marke snažnim fokusiranjem na dizajn proizvoda.

Zašto štiti industrijski dizajn?

Industrijski dizajn predstavlja dodanu vrijednost proizvoda koja ga čini atraktivnim i privlačnim potrošačima, te može predstavljati njegovu jedinu prodajnu vrijednost. To znači da je zaštita vrijednog dizajna ključni dio poslovne strategije svakog dizajnera ili proizvođača.

Zaštita industrijskoga dizajna njegovom registracijom u nacionalnom ili regionalnom uredu za intelektualno vlasništvo daje nositelju (*vlasniku*) **isključivo pravo da spriječi druge da dizajn neovlašteno kopiraju ili oponašaju**. To ima poslovnu logiku budući da se na taj način poboljšava konkurentnost poslovanja a često se ostvaruje i dodatni prihod na jedan ili više navedenih načina:

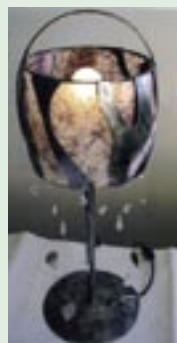
Uz odobrenje: Industrijski dizajn D20060060; Ambalaža za maslinovo ulje; Nositelj TRIDVAJEDAN tržišne komunikacije d.o.o.; Dizajneri Izvorka Serdarević i Jelena Zečević.

- Registracija dizajna omogućava Vam da spriječite da ga konkurencija kopira ili oponaša, i na taj način jačate svoju konkurentnost.

- Registracija vrijednog dizajna doprinosi **značajnom povratu sredstava** uloženi u stvaranje i promidžbu određenoga proizvoda, te na taj način povećavate svoju dobit.
- Industrijski dizajn predstavlja **poslovno sredstvo** koje može povećati komercijalnu vrijednost tvrtke i njezinih proizvoda. Što je dizajn uspješniji, to je veća njegova vrijednost za tvrtku.
- Zaštićeni se dizajn može **licencirati** (odnosno prodati) drugima, uz naknadu. Licenciranje Vam može omogućiti ulazak na tržišta koja inače ne biste mogli opskrbljivati.
- Registracija industrijskoga dizajna potiče **pošteno tržišno natjecanje** i dobre poslovne običaje, čime se potiče proizvodnja raznolikih estetski privlačnih proizvoda.

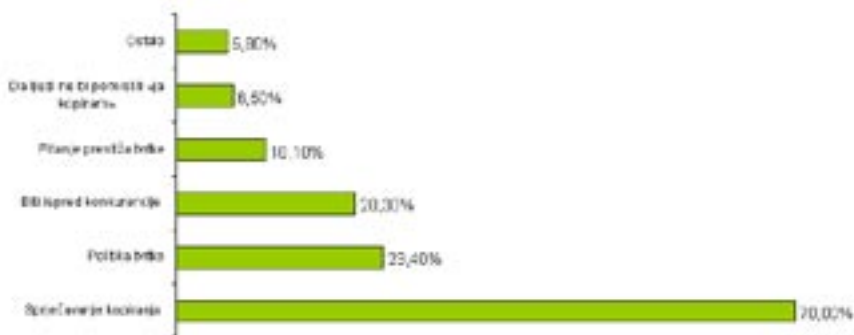
Rasvjetljavanje industrijskog dizajna

Dok se funkcionalni elementi svjetiljke ne razlikuju bitno od proizvoda do proizvoda, njezin izgled vjerojatno je jedna od glavnih odrednica uspjeha na tržištu. Zbog toga u mnogim zemljama registri industrijskog dizajna sadrže dugi popis svjetiljaka u razredu proizvoda za domaćinstvo.

Uz odobrenje: Industrijski dizajn D20040240; Stolna lampa; Nositelji i dizajner: Korjevoda Silvana.

Razlozi za zaštitu dizajna u Europskoj uniji

Izvor: OHIM, Studija o potencijalnoj potražnji registracije dizajna na razini Europske unije (2002.)

2. Zaštita industrijskoga dizajna

Kako zaštititi industrijski dizajn?

U većini zemalja **industrijski dizajn je potrebno registrirati kako bi bio zaštićen** prema pravu industrijskoga dizajna.

Za registraciju industrijskoga dizajna potrebno je podnijeti prijavu pri **nacionalnom uredu za intelektualno vlasništvo** zemlje u kojoj se traži zaštita (popis službenih internetskih stranica nacionalnih ureda nalazi se u Prilogu I). Za zaštitu u inozemstvu, vidjeti 3. poglavlje.

Potrebno je spomenuti da u nekim zemljama, odnosno zajedničkim gospodarskim područjima kao što je Europska unija, zakonodavstvo omogućuje dobivanje ograničene zaštite industrijskoga dizajna za **neregistrirani dizajn**. Prema aktualnom zakonodavstvu u Europskoj uniji ograničena zaštita industrijskoga dizajna za neregistrirani dizajn vrijedi tri godine od datuma objave dizajna na nezinom teritoriju.

Neregistrirani dizajn omogućuje da tvrtke svoje proizvode testiraju na tržištu prije nego ulože napor i sredstva za registriranje svih dizajna, od kojih mnogi možda neće uspjeti na tržištu. Osim toga, neke vrste dizajna su kratkog tržišnog vijeka, osobito u modnoj industriji. Za takve proizvode neregistrirani dizajn pruža dobru alternativu. Međutim, nakon što je proizveden, dizajneri imaju na

raspolaganju 12 mjeseci za registraciju dizajna proizvoda. Zaštita koju pruža neregistrirani dizajn je ograničena, na način da se teže ostvaruje od one koju pruža registrirani industrijski dizajn, i kraćeg je trajanja, budući da traje samo tri godine za razliku od 25 godina zaštite koju pruža registrirani dizajn u Europskoj uniji.

Hrvatsko zakonodavstvo u području zaštite industrijskoga dizajna kao intelektualnog vlasništva za sada ne omogućava zaštitu neregistriranoga industrijskoga dizajna u Hrvatskoj, nego isključivo registriranoga. Propisani postupak registracije dizajna provodi se u Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske. Registrirani industrijski dizajn vrijedi pet godina od datuma podnošenja prijave, uz mogućnost produženja za razdoblja od po pet godina, do najviše 25 godina neprekinutoga trajanja zaštite. Po pristupanju Hrvatske Europskoj uniji u Hrvatskoj će i neregistrirani dizajn uživati ograničenu zaštitu na jednak način kao i u ostalim zemljama Europske unije.

U ovom je Vodiču naglasak stavljen na registrirani industrijski dizajn, ali potrebno je istaknuti da u nekim zemljama postoje alternativni načini zaštite industrijskoga dizajna:

- Ovisno o specifičnosti nacionalnog zakonodavstva i o samoj vrsti dizajna, jedna od mogućih alternativa je zaštita dizajna autorskim pravom (**autorskoppravna zaštita**). Autorsko pravo općenito osigurava isključiva prava u odnosu na književna i

umjetnička djela. Kako se određeni dizajni u nekim zemljama mogu smatrati umjetničkim djelima ili djelima primijenjene umjetnosti, moguće je primijeniti autorskopravnu zaštitu koja može biti povoljan izbor za mala ili srednja poduzeća.

- Povrh toga, u nekim zemljama, ako se industrijski dizajn koristi na tržištu u funkciji žiga, tada se može zaštititi kao **trodimenzionalni žig**. Mogući takav slučaj je kada se oblik ili ambalaža proizvoda smatraju razlikovnim.
- Propisi o **zaštiti tržišnog natjecanja** mogu također u nekim zemljama štiti industrijski dizajn određene tvrtke od oponašanja od strane konkurencije.

U Hrvatskoj registrirani industrijski dizajn može uživati i autorskopravnu zaštitu, i to od trenutka njegova stvaranja ili fiksiranja u bilo kojem obliku, ako udovoljava uvjetima propisanim Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima, a može uživati i paralelnu zaštitu trodimenzionalnim žigom, sukladno odredbama Zakona o žigu.

Za više pojedinosti o zaštiti dizajna autorskim pravom, pravom žiga ili propisima o zaštiti tržišnog natjecanja, vidi 5. poglavlje.

Isključiva prava

Pretpostavimo da je Vaša tvrtka dizajnirala kišobran inovativna dizajna, koji je registriran u nacionalnom uredu za intelektualno vlasništvo, te stoga imate isključiva prava za kišobrane s ovim dizajnom. To znači da ako otkrijete da konkurentna tvrtka proizvodi, prodaje ili uvozi kišobrane koji sadrže istovjetan ili dizajn čija se obilježja razlikuju samo u nebitnim pojedinostima, možete spriječiti korištenje Vašeg dizajna te moguće dobiti naknadu za štetu koju je pretpilo Vaše poslovanje radi neovlaštene uporabe zaštićenog dizajna. Dakle, iako ne možete spriječiti konkurenciju da proizvodi konkurentne proizvode, možete

ih spriječiti da proizvode proizvode koji izgledaju točno kao Vaši i da se tako nezasluženo okoriste vašom kreativnošću. O pojedinostima ostvarivanja prava savjetujte se sa stručnjakom za područje prava intelektualnog vlasništva.

Industrijski dizajn D20070106; Kišobran; Nositelj i dizajner: Rukavina Davor.

Koja prava pruža zaštita industrijskoga dizajna?

Ako je industrijski dizajn registriran, nositelj prava (*vlasnik*) ima **pravo spriječiti treće strane da neovlašteno kopiraju ili oponašaju** (imitiraju) registrirani dizajn. To uključuje pravo isključivanja drugih od **proizvodnje, ponude, uvoza, izvoza ili prodaje** svakog proizvoda u kojem je zaštićeni dizajn sadržan ili na kojemu je primijenjen. Zakonodavstvo i praksa određene zemlje određuju stvarni opseg zaštite registriranoga dizajna.

Prema hrvatskom zakonodavstvu, nositelj industrijskoga dizajna ima isključivo pravo korištenja registriranoga dizajna i sprječavanja drugih osoba da se tim dizajnom koriste bez njegova odobrenja. Korištenje obuhvaća posebice izradu, ponudu, stavljanje u promet, uvoz, izvoz ili korištenje proizvoda u kojem je dizajn sadržan ili na koji je dizajn primijenjen ili skladištenje takva proizvoda u navedene svrhe.

Što se može registrirati kao industrijski dizajn?

U pravilu, dizajn mora ispunjavati jedan ili nekoliko od sljedećih osnovnih uvjeta kako bi se mogao registrirati, ovisno o zakonodavstvu određene zemlje:

- Dizajn mora biti **«nov»**. Dizajn se smatra novim ako nijedan istovjetni dizajn nije učinjen dostupnim javnosti prije datuma podnošenja prijave

za registraciju (datuma priznatog prvenstva).

- Dizajn mora biti **«originalan»**. Dizajn se smatra originalnim ako ga je dizajner stvorio samostalno i nije kopija niti imitacija postojećega dizajna.
- Dizajn mora imati **«individualni karakter»**. Ovaj je zahtjev ispunjen ako se ukupni dojam koji dizajn ostavlja na upućenog korisnika razlikuje od ukupnog dojma koji na takvog korisnika ostavlja bilo koji dizajn koji je bio ranije učinjen dostupnim javnosti.

Uvjeti za zaštitu industrijskoga dizajna u Hrvatskoj su također novost i individualan karakter dizajna, no ovi uvjeti ne ispituju se po službenoj dužnosti u postupku registracije industrijskoga dizajna, kao niti u većini drugih europskih zemalja. Međutim, pitanje novosti ili/i individualnog karaktera dizajna može biti razlogom za pokretanje postupka i eventualno donošenje odluke o poništaju registriranoga industrijskoga dizajna.

Zaštićeni se dizajn tradicionalno odnosi na proizvode kao što su oblik cipela, dizajn naušnica ili ornamenti na čajniku. U **digitalnom okruženju**, međutim, u nekim zemljama zaštita postupno obuhvaća brojne druge proizvode i vrste dizajna. To uključuje ikone na elektroničkom zaslonu stvorene računalnim kodovima, vrste slova, grafički prikaz na ekranima računala i mobilnim telefonima, itd.

Što se ne može zaštititi pravom industrijskoga dizajna?

U mnogim se zemljama u pravilu ne može registrirati sljedeće:

- Dizajn koji ne ispunjava uvjete novosti, originalnosti i/ili individualnog karaktera (kao što je ranije objašnjeno).
- Dizajn za koji se smatra da je uvjetovan isključivo **tehničkom funkcijom** proizvoda; takve tehničke ili funkcionalne karakteristike dizajna mogu se, ovisno o pojedinom slučaju, zaštititi drugim pravima intelektualnoga vlasništva (npr. patentima, korisnim modelima ili poslovnom tajnom).
- Dizajn koji sadrži zaštićene **službene simbole ili ambleme** (kao što je državna zastava).
- Dizajn za koji se smatra da je **protivan javnom interesu ili moralnim načelima**.

Povrh toga, važno je napomenuti da su u nekim zemljama **zanatski proizvedeni predmeti (ili rukotvorine)** izuzeti iz zaštite dizajnom, budući da zakonodavstvo industrijskoga dizajna uvjetuje da je proizvod na kojemu je primijenjen dizajn «predmet industrijske proizvodnje» ili da se može umnožiti «industrijskim sredstvima».

Ovisno o nacionalnom zakonodavstvu mogu postojati i daljnja ograničenja u pogledu razloga za odbijanje registracije dizajna. Preporučljivo je savjetovati se sa zastupnikom za intelektualno vlasništvo

ili dotičnim nacionalnim uredom za intelektualno vlasništvo.

U Hrvatskoj se industrijski dizajn neće moći registrirati ako se utvrdi da dizajn za kojeg je zatražena zaštita ne udovoljava definiciji dizajna određenoj Zakonom o industrijskom dizajnu, ako je dizajn za kojeg je zatražena zaštita protivan prihvaćenim moralnim načelima ili javnom poretku, odnosno ako dizajn sadrži neki od elemenata zaštićenih člankom 6ter Pariške konvencije za zaštitu industrijskoga vlasništva (npr. državnu zastavu, grb i sl.). U hrvatskom zakonodavstvu «dizajn» je definiran kao vanjski izgled proizvoda u cjelini ili dijela proizvoda, a koji proizlazi iz njegovih obilježja, time da «proizvod» znači bilo koji industrijski ili zanatski predmet, uključujući, između ostalog, dijelove namijenjene uklapanju u složeni proizvod, pakiranje, opremu, grafičke simbole i tipografske oblike slova, ali uz isključenje računalnih programa.

Kako registrirati dizajn?

Za registraciju dizajna u određenoj zemlji, potrebno je općenito poduzeti sljedeće korake:

- Popuniti **obrazac prijave** za dotični ured za intelektualno vlasništvo (vidi Prilog I. s popisom službenih internetskih stranica ureda za intelektualno vlasništvo u kojima možete registrirati dizajn), koji sadrži Vaše ime i prezime i pojedinosti za kontakt te **crteže, i/ili fotografije**

predmetnoga dizajna (u pravilu je naveden standardni format).

Za registraciju dizajna u Hrvatskoj obrazac prijave možete naći u Informacijskom centru Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo (INCENTIV-u) ili u prijemnom uredu Zavoda, a dostupni su i na internetskim stranicama Zavoda (www.dziv.hr). U obrazac je potrebno unijeti podatke o podnositelju prijave (ime i prezime odnosno naziv pravne osobe, te adresu odnosno poslovno sjedište podnositelja), te priložiti grafičke prikaze ili fotografije jednog ili više dizajna proizvoda za kojeg se zahtijeva registracija.

- U nekim se zemljama može zahtijevati da podnesete, ili postoji mogućnost da podnesete, **opis dizajna ili izjavu o novosti dizajna** u pisanom obliku. U pravilu opis se mora odnositi na dizajn, a ne na proizvod na kojem je dizajn primijenjen. Opis mora biti točan i prikladan za razlikovanje od bilo kojeg drugog sličnog ranijeg dizajna. Mora sadržavati sva razlikovna estetska obilježja dizajna i opisivati koja su od njih najznačajnija. U nekim zemljama ispitivač može zatražiti uzorak dizajna kako bi ga bolje razumio ili osjetio njegovu teksturu ili materijal.

U postupku registracije industrijskoga dizajna u Hrvatskoj opis dizajna nije obavezni sastavni dio prijave i nema utjecaja na opseg zaštite industrijskoga dizajna.

- Bit će potrebno i **platiti odgovarajuću pristojbu**.

Za podnošenje prijave industrijskoga dizajna u Hrvatskoj plaćaju se propisane pristojbe i naknade troškova postupka, a podatke o visini navedenih sredstava, kao i sve ostale upute vezane uz podnošenje prijave industrijskoga dizajna možete pronaći u Informacijskom centru Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo (INCENTIV-u) ili u prijemnom uredu Zavoda, te na internetskim stranicama Zavoda (www.dziv.hr).

- Možete odlučiti angažirati zastupnika za područje prava intelektualnog vlasništva koji će vam pomoći pri podnošenju prijave i u postupku registracije. U tom ćete slučaju također morati podnijeti **ispravu kojom potvrđujete prijenos ovlasti na zastupnika (punomoć)**.

U Hrvatskoj njezini državljani odnosno pravne osobe sa sjedištem u Hrvatskoj nisu obavezni angažirati zastupnika za područje prava intelektualnog vlasništva za prijavu i vođenje postupka registracije, dok je za strance i pravne osobe koje nemaju sjedište u Hrvatskoj to obavezno. U slučaju angažiranja zastupnika treba računati na dodatne troškove koje će trebati platiti za njegove usluge. Podnošenje valjane punomoći u slučaju angažiranja zastupnika u Hrvatskoj je obavezno.

Neki uredi registriraju dizajn nakon samo formalnog ispitivanja prijave industrijskoga dizajna, kojim se provjerava da su ispunjene sve administrativne formalnosti. Drugi uredi mogu provoditi supstancijalno ispitivanje kojim u registru provjeravaju postojeće dizajne u pogledu novosti i/ili originalnosti. Sve više ureda prihvaća registraciju bez provjeravanja novosti i/ili originalnosti, što je slučaj i u Hrvatskoj.

Primjer: *BABY AND CHILDREN*

Vodeći računa da se za vrijeme kupanja male bebe lijepo i udobno osjećaju, malo francusko poduzeće *BABY AND CHILDREN* dizajniralo je i proizvelo viseću mrežu za kupanje. Njezin je jednostavan i originalan dizajn postao privlačan majkama i bebama diljem svijeta. Kako bi osigurala zaštitu novoga proizvoda, tvrtka je predala međunarodnu prijavu za registraciju industrijskog dizajna u ožujku 2000. Nakon provedene registracije tvrtka je uspjela komercijalizirati proizvod, bilo izravno ili izdavanjem licencija na temelju registriranog industrijskoga dizajna, u više od deset zemalja na tri kontinenta. Proizvod je postigao značajan uspjeh. Danas je viseća mreža jedan od glavnih proizvoda tvrtke *BABY AND CHILDREN*, i ona ga uz pomoć monopola osiguranog zaštitom industrijskoga dizajna prodaje diljem svijeta.

Uz odobrenje: *BABY AND CHILDREN*

Nakon što je dizajn registriran, upisuje se u registar dizajna, objavljuje u službenome glasilu za dizajn i izdaje se **certifikat o registraciji dizajna**.

U Hrvatskoj, ako dizajn proizvoda nije isključen iz zaštite iz kojeg od tri ranije navedenih razloga, i ako je plaćena naknada troškova održavanja za prvo petogodišnje razdoblje zaštite industrijskoga dizajna, industrijski dizajn za kojeg je podnesena prijava bit će registriran i upisan u registar industrijskog dizajna. Podaci o registriranom industrijskom dizajnu objavit će se u službenom glasilu Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo najkasnije tri mjeseca od datuma upisa industrijskoga dizajna u registar.

U nekim se zemljama/regijama može **zahtjevati odgoda objave**, i dizajn se u tom slučaju čuva u tajnosti za određeno razdoblje propisano zakonom. Odgoda objave dizajna za određeno razdoblje može biti poželjna iz određenih strateških poslovnih razloga.

Zakonodavstvom u području industrijskoga dizajna u Hrvatskoj također je predviđena mogućnost odgode objave registriranoga industrijskoga dizajna, i to za razdoblje od 12 mjeseci, koje se računa od datuma podnošenja prijave, odnosno od datuma priznatog prvenstva.

Pojedinosti o zaštiti dizajna u inozemstvu nalaze se u 3. poglavlju.

Koliko traje postupak registracije industrijskoga dizajna?

Postupak registracije industrijskoga dizajna, ovisno o nacionalnom uredu za intelektualno vlasništvo, u pravilu traje šest do dvanaest mjeseci ili dulje, ovisno o brojnim faktorima kao što su ima li ispitivač primjedbi ili postoji li mogućnost prigovora prije registracije industrijskoga dizajna.

U Hrvatskoj postupak registracije industrijskog dizajna u prosjeku traje oko 5,6 mjeseci.

Od kolike je važnosti čuvati dizajn u tajnosti prije registracije?

Ako želite zaštititi industrijski dizajn u sustavu registracije od presudne je važnosti čuvati dizajn u tajnosti. Razlog tomu je što je u pravilu glavni uvjet za zaštitu dizajna njegova novost. Ako dizajn pokazujete drugima, preporuča se sastavljanje pisanog sporazuma s klauzulom o povjerljivosti, uz jasno navođenje da je dizajn povjerljive prirode. Dizajn koji je već prikazan javnosti, na primjer oglašavanjem u katalogu ili u brošuri tvrtke, ne može se smatrati novim. Time ulazi u javnu domenu i ne može se zaštititi, osim ako mjerodavno zakonodavstvo ne omogućuje tzv. *grace period* (razdoblje počeka), ili ako se može zahtijevati prvenstva ranije prijave (pogledajte također «Kako zaštititi industrijski dizajn u inozemstvu?» na 18. stranici).

Što je tzv. *grace period* (razdoblje počeka)?

Zakonodavstvo nekih zemalja za registraciju dizajna dozvoljava razdoblje počeka od u pravilu šest mjeseci ili godinu dana od trenutka kad dizajn postane javan, odnosno bude prikazan ili objavljen.

To je slučaj kada se proizvodi koji sadrže određeni dizajn prodaju, izlažu na trgovačkim priredbama, izložbama ili sajmovima, ili se prije podnošenja prijave objave u katalogu, brošuri ili oglasu. U ovom se razdoblju dizajn može plasirati na tržište bez da pri tome izgubi «novost», i još uvijek je moguće zatražiti registraciju.

Budući da ova mogućnost ne postoji u svim zemljama a i vremenski je ograničena, često je preporučljivo držati dizajn u tajnosti dok se ne podnese prijava za zaštitu dizajna. Uz to, tijekom tzv. *grace perioda* ne postoje isključiva prava na dizajn (iako vaš dizajn može biti automatski zaštićen autorskim pravom ili prema propisima o zaštiti tržišnog natjecanja, ovisno o odredbama nacionalnoga zakonodavstva; više o autorskom pravu u 5. poglavlju).

U hrvatskom zakonodavstvu u području industrijskoga dizajna također je predviđen tzv. *grace period*, a to je razdoblje od 12 mjeseci prije datuma prvenstva podnošenja prijave, odnosno prije datuma priznatog prava prvenstva, ako je zatraženo.

Koliko dugo traje zaštita industrijskoga dizajna?

Rok zaštite registriranoga industrijskoga dizajna razlikuje se u pojedinim zemljama, ali u pravilu traje **najmanje 10 godina** (često i duže, na primjer u Sjedinjenim Američkim Državama 14 godina za patent na dizajn, te do 25 godina za registrirani dizajn Zajednice u Europskoj uniji). U mnogim zemljama nakon pet godina nositelji prava trebaju zatražiti daljnje produženje zaštite dizajna.

U Hrvatskoj registrirani industrijski dizajn uživa zaštitu za razdoblje od pet godina, koje se računa od datuma podnošenja prijave, a zaštita se može produžavati za razdoblja od po pet godina, do ukupno 25 godina neprekinutoga trajanja zaštite.

Koliko košta zaštita industrijskog dizajna?

Stvarni troškovi se značajno razlikuju od

zemlje do zemlje. Međutim, treba imati na umu različite vrste troškova koji mogu biti dio postupka:

1. **Pristojbe za registraciju** koje se plaćaju nacionalnom ili regionalnom uredu za intelektualno vlasništvo. Pristojbe u pravilu variraju ovisno o broju dizajna koji se registriraju, te o broju zemalja za koje se registracija traži. Na primjer, prijava jednog dizajna Zajednice za zemlje Europske unije iznosi 350 eura. Ovaj bi se iznos mogao povećati na 1,925 eura ako bi prijava sadržavala 10 dizajna. Pojednostiti o točnim iznosima pristojbi možete dobiti od svog zastupnika za intelektualno vlasništvo, ili od odgovarajućeg ureda za intelektualno vlasništvo.
2. **Troškovi korištenja usluga zastupnika za područje intelektualnog vlasništva** za pomoć u postupku registracije, ako se odlučite za stručno savjetovanje pri podnošenju prijave.

Zaštita dizajna i poslovna strategija

Odluka o tome kako, kada i gdje zaštititi industrijski dizajn tvrtke može imati značajan utjecaj na druga područja upravljanja dizajnom. Stoga je bitno da se pitanja o zaštiti dizajna integriraju u širu poslovnu strategiju tvrtke. Na primjer, vrsta zaštite, troškovi, djelotvornost zaštite i pitanja vlasništva nad dizajnom, mogu biti važni pri donošenju odluka:

- da li razvijati dizajn vlastitim snagama ili to povjeriti vanjskoj agenciji;
- početak uporabe novoga dizajna u oglašavanju, marketingu ili javnom prikazivanju na izložbi;
- koja izvozna tržišta odrediti kao ciljna;
- da li, kada i kako licencirati ili ustupiti dizajn za komercijalno iskorištavanje drugim tvrtkama uz ekonomsku naknadu.

3. **Pristojbe za produljenje zaštite** dizajna, koje su propisane u većini zemalja, u pravilu svakih pet godina, za održavanje isključivih prava industrijskoga dizajna.
4. Mogući su i **troškovi prijevoda** prijave industrijskoga dizajna, ako se zaštita traži u inozemstvu.

Sve informacije o pristojbama i troškovima za postupak registracije industrijskoga dizajna u Hrvatskoj možete dobiti u Informacijskom centru Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo (*INCENTIV*-u) ili na internetskim stranicama Zavoda www.dziv.hr.

Što učiniti ako Vaš dizajn spaja poboljšana funkcionalna svojstva s estetskim svojstvima?

Za stjecanje isključivih prava vezanih uz **poboljšanje funkcionalnih svojstava** proizvoda u pravilu je preporučljivo podnijeti prijavu za **zaštitu patentom** ili **korisnim modelom**, odnosno ako funkcija nije očigledna iz samog proizvoda, treba ga čuvati kao **poslovnu tajnu**. Međutim, često je slučaj da novi proizvod spaja poboljšana funkcionalna svojstva s estetskim svojstvima. Recimo da ste dizajnirali novi mobilni telefon. Mobilni telefon može biti rezultat niza poboljšanja elektroničkih komponenti i može se zaštititi patentom/patentima, a izvorni dizajn Vašeg mobilnog telefona može se registrirati kao industrijski dizajn. Možete li podnijeti

zahtjev za registraciju oba? Odgovor je: da.

Mnogi dizajneri štite različite aspekte svojih proizvoda različitim pravima intelektualnoga vlasništva. Ipak je važno imati na umu osnovnu razliku između patenata/korisnih modela i industrijskog dizajna.

Patenti i korisni modeli priznaju se za izume koji donose poboljšana funkcionalna svojstva proizvoda, a zaštita industrijskoga dizajna za izgled proizvoda.

Tko može podnijeti zahtjev za zaštitu industrijskoga dizajna?

U pravilu, zahtjev za registraciju može podnijeti osoba koja je stvorila dizajn, ili, ako je ista u ugovornom odnosu,

Uz odobrenje: Industrijski dizajn D20080152; Traktor; Nositelj Labinprogres TPS d.o.o.; Dizajneri Tomislav Jelić i Tomislav Kraljević

njezin poslodavac. Podnositelj može biti pojedinac (npr. dizajner) ili pravna osoba (npr. tvrtka). U oba se slučaja zahtjev može predati neposredno ili putem zastupnika. Ako je podnositelj zahtjeva stranac, može se zahtijevati da ga zastupa zastupnik koji ispunjava odgovarajuće uvjete za zastupanje pred dotičnim uredom za intelektualno vlasništvo.

Fizičke i pravne osobe koje nemaju prebivalište ili poslovno sjedište na području Hrvatske obavezne su imenovati zastupnika u području prava industrijskoga vlasništva tijekom provođenja postupka pred Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo, osim ako nije drugačije propisano međunarodnim ugovorom koji obvezuje Republiku Hrvatsku.

Tko je nositelj (vlasnik) prava industrijskoga dizajna?

Dizajner ili stvaratelj dizajna je u pravilu prvi vlasnik dizajna, osim u posebnim slučajevima. Na primjer, u većini zemalja ako je dizajn stvorio **zaposlenik** u okviru ugovora o radu, što znači tijekom radnoga vremena u poduzeću i kao dio njegovih redovitih dužnosti, dizajn (i s njim povezana prava) pripast će poslodavcu, ili se može zahtijevati prijenos prava formalnom pisanom odredbom.

Ako dizajn stvori **vanjski dizajner na temelju ugovora** o narudžbi, prava će u pravilu pripasti tvrtki koja je naručila dizajn. U ovim se slučajevima smatra da je dizajn proizveden za korištenje osobe koja ga je naručila, i koja je stoga njegov vlasnik. Kasniji nesporazumi mogu se izbjeći ako se pitanja prava vlasništva razjasne u početnom ugovoru s dizajnerom. Također treba imati na umu da dizajner proizvoda može imati automatsku autorskopravnu zaštitu za crteže originalnoga dizajna, pa to pitanje također treba riješiti ugovorom.

Primjer: DURACELL

Do 1980. godine tvrtka Duracell je praktički proizvodila samo jedan proizvod: alkalne baterije. Tijekom 1981. Duracell je zaposlio dizajnerske stručnjake za proizvodnju džepne baterije, koja je ubrzo zatim, 1982. godine, lansirana na tržište. Nakon dvije godine dizajn džepne baterije osvojio je nagradu United Kingdom Design Council Award. Duracell je tijekom godina postupno uveo nekoliko varijanti džepne svjetiljke različita dizajna za različita ciljna tržišta. Džepne svjetiljke za mlade potrošače dizajnirane su u modernim bojama. Inovativna funkcionalna svojstva proizvoda zaštićena su patentima, a dizajn je zaštićen u svim glavnim zemljama u kojima tvrtka Duracell posluje.

Primjer: TRAX

TRAX je sustav sjedala za javne prostore dizajnera Rodneya Kinsmana, a prodaje ga i plasira na tržište tvrtka OMK Design Ltd.

TRAX sjedala za javne prostore izvorno su dizajnirana za potrebe Britanskih željeznica (*British Rail*), koje su naručile lijepo oblikovana, udobna, sjedala za javne prostore, otporna na atmosferske utjecaje, i koja ne zahtijevaju znatnije održavanje. Vremenom je TRAX postao uspješan proizvod, djelomice radi praktičnog dizajna, i postavljen je u više od 60 zračnih luka diljem svijeta.

TRAX je registrirani industrijski dizajn, zaštićen u Ujedinjenom Kraljevstvu, Australiji, zemljama Beneluxa, Njemačkoj, Italiji, Japanu i Sjedinjenim Američkim Državama. U ovim zemljama tvrtka OMK Dizajn Ltd. ima isključivo pravo komercijalizacije proizvoda na kojemu je zaštićeni dizajn.

U nekoliko je navrata tvrtka inozemnim kompanijama izdala licenciju za proizvodnju ovoga sustava sjedala uz uvjet plaćanja odgovarajuće licenčne naknade.

Uz odobrenje: TRAX

Prema hrvatskom Zakonu o industrijskom dizajnu, ako je dizajn stvoren na temelju ugovora o narudžbi, naručitelj toga dizajna ovlašten je za pokretanje postupka i stjecanje industrijskoga dizajna, osim ako ugovorom nije drukčije određeno. Ako je dizajn stvorio dizajner zaposlenik izvršavajući svoje obveze ili slijedeći upute poslodavca, poslodavac je ovlašten za pokretanje postupka i stjecanje industrijskoga dizajna, osim ako ugovorom nije drukčije određeno.

Može li se s jednom prijavom zatražiti registracija više različitih dizajna?

Odgovor se znatno razlikuje od zemlje do zemlje. U mnogim zemljama se jednom prijavom može zatražiti registracija nekoliko dizajna (10, 20 ili čak 50 dizajna), pod uvjetom da se odnose na isti proizvod ili «razred» proizvoda (vidi pojašnjenje «razreda» na 17. stranici).

To znači da ako ste dizajnirali komplet stolaca, stolova i toaletnih stolića i želite ih zaštititi, u mnogim zemljama moguće je podnijeti jednu prijavu kojom su obuhvaćeni svi ovi dizajni, uz plaćanje samo jedne pristojbe, budući da svi pripadaju u isti razred proizvoda. Međutim, ako biste uz to željeli zaštititi i odgovarajuću svjetiljku, od Vas će se tražiti da podnesete odvojenu prijavu, jer svjetiljke ne pripadaju istom razredu proizvoda. Općenito, premda se za svaki dodatni dizajn naplaćuju dodatne

pristojbe, one su bitno niže nego ako se za svaki dizajn podnese odvojena prijava.

Međutim, u nekim zemljama se za svaki dizajn mora podnijeti odvojena prijava. Mnoge od tih zemalja, iako ograničavaju prijavu na jedan dizajn, dozvoljavaju nekoliko varijanti/inačica istog dizajna; u nekim zemljama je pak dozvoljena iznimka prema pravilu «jedinственog dizajna» kada se svi dizajni odnose na «grupu/garnituru proizvoda».

- **Varijante** bi primjerice obuhvaćale dvoje naušnice, koje bi se razlikovale po tome što su jedne na kvačicu, a druge za probušene uške. Da bi se smatrali varijantama dizajni se moraju odnositi na isti proizvod i ne smiju se bitno razlikovati jedan od drugoga.
- **«Grupa/garnitura»** s druge je strane određena kao određeni broj proizvoda istih općih naznaka koji se u pravilu prodaju zajedno, ili su namijenjeni za zajedničku uporabu, i koji dijele neka zajednička svojstva dizajna. Primjerice, to je pribor za jelo (viljuške, žlice, noževi) i mali kućanski aparati (sušilo za kosu s nastavcima i četkama).

Kako je vidljivo, postoji velika raznolikost u tome što je moguće obuhvatiti jednom prijavom; za točne pojedinosti u pogledu zahtjeva i mogućnosti traženja zaštite na isplativ način obratite se zastupnicima u području prava industrijskoga vlasništva ili nadležnom zavodu za intelektualno vlasništvo.

Prema hrvatskom Zakonu o industrijskom dizajnu, ako prijava industrijskoga dizajna sadrži zahtjev za registraciju više dizajna (višestruka prijava), svi proizvodi u kojima bi dizajn trebao biti sadržan ili na koje bi dizajn trebao biti primijenjen moraju se odnositi na proizvode svrstane u jedan razred prema Međunarodnoj klasifikaciji. U višestrukoj prijavi industrijskoga dizajna treba biti naznačen ukupan broj dizajna za koje se zahtijeva zaštita. Ukupni troškovi postupka povodom višestruke prijave industrijskoga dizajna znatno su manji od onih kada bi se za isti broj dizajna podnosile pojedinačne (jednostruke) prijave industrijskoga dizajna.

Sustav Međunarodne klasifikacije

Industrijski dizajni su u pravilu klasificirani ili grupirani po razredima, kako bi se olakšalo njihovo pretraživanje. U obrazac prijave bit će možda potrebno upisati razred proizvoda na kojemu namjeravate upotrijebiti dizajn; mnoge zemlje koriste klasifikaciju prema **Lokarnskom sporazumu o ustanovljenju međunarodne klasifikacije za industrijski dizajn** (vidi Popis razreda u Prilogu II). Vidjeti također:

www.wipo.int/classifications/en/locarno/about/

Određivanje razreda prema Međunarodnoj klasifikaciji nije obavezni sastavni dio prijave industrijskoga dizajna u Hrvatskoj. Ako podnositelj prijave ne navede broj razreda u samoj prijavi, razred će odrediti ispitivač Zavoda, tijekom postupka formalnog ispitivanja prijave industrijskoga dizajna.

Možete li licencirati svoj industrijski dizajn?

Industrijski dizajn se licencira kada nositelj prava na industrijski dizajn (kao davatelj licencije) daje odobrenje drugoj osobi (stjecatelju licencije) da koristi dizajn u zajednički dogovorene svrhe. U ovom slučaju dvije strane u pravilu potpisuju **ugovor o licenciji**, kojim određuju uvjete i opseg sporazuma.

Ugovori o licenciji često sadrže ograničenja u pogledu zemalja u kojima se dizajn može koristiti, rok na koji je licencija odobrena, i vrste proizvoda na koje se licencija odnosi. Da biste licencirali korištenje dizajna u stranoj zemlji prethodno je prethodno pribaviti, ili barem zatražiti, zaštitu industrijskoga dizajna u dotičnoj zemlji.

Davanje dozvole drugima da koriste Vaš industrijski dizajn temeljem ugovora o licenciji omogućit će **dodatni izvor prihoda** Vašem poslovanju, te licenciranje predstavlja uobičajeno sredstvo iskorištavanja isključivog prava registriranog dizajna.

Odobrenja za licenciranje industrijskih dizajna često su dio širih licencijskih ugovora, koji obuhvaćaju sve aspekte/vidove licenciranja proizvoda (tj. ne samo vizualne elemente) proizvoda.

Hrvatsko zakonodavstvo također predviđa mogućnost licenciranja industrijskoga dizajna, pri čemu licencija može biti isključiva i neisključiva. Zahtijeva se pismena forma ugovora o licenciji industrijskoga dizajna, a licencija se može dati za cijeli ili za dio teritorija Hrvatske.

3. Zaštita dizajna u inozemstvu

Zašto štiti dizajn u inozemstvu?

Ako Vaša tvrtka namjerava izvoziti proizvode na kojima je primijenjen originalni (zaštićeni) dizajn, ili namjerava dati licenciju za proizvodnju, prodaju ili izvoz takvih proizvoda drugim tvrtkama u inozemstvu, trebalo bi razmotriti zaštitu dizajna u dotičnim zemljama kako biste u inozemstvu ostvarivali pogodnosti zaštite istovjetne onima na domaćem tržištu.

Kako zaštititi svoj industrijski dizajn u inozemstvu?

Zaštita industrijskoga dizajna zasniva se na principu teritorijalnosti, što znači da je u pravilu ograničena na zemlju ili regiju u kojoj je dizajn registriran. Ako svoj

industrijski dizajn želite zaštititi na izvoznim tržištima, potrebno je osigurati da se i u ovim zemljama podnese zahtjev za zaštitu.

Ako se podnosi prijava za zaštitu dizajna u drugim zemljama, važno je voditi računa o tome da se **pravo prvenstva** može zahtijevati u pravilu **šest mjeseci** od datuma podnošenja prijave za zaštitu u zemlji prve prijave. Nakon isteka ovoga roka neće biti moguće podnijeti prijavu za zaštitu dizajna u stranim zemljama, budući se Vaš dizajn više neće smatrati novim.

Postoje tri načina zaštite industrijskoga dizajna u inozemstvu.

1. **Nacionalni postupak:** Moguće je zatražiti zaštitu pojedinačnim prijavama u nacionalnim uredima za intelektualno vlasništvo u svakoj pojedinoj zemlji u kojoj se želi dobiti zaštita. Postupak može biti dosta složen i skup, jer se u pravilu zahtijeva prijevod na nacionalne jezike, kao i plaćanje registracijskih pristojbi (a koji puta i pravnih troškova).
2. **Regionalni postupak:** Ako Vam je od interesa grupa zemalja koje su članice regionalnih sporazuma prema kojima je moguće registrirati dizajne u više zemalja, korisno je razmotriti podnošenje jedne prijave u odgovarajućem regionalnom uredu za intelektualno vlasništvo. Regionalni uredi za intelektualno vlasništvo su:
 - Afrički regionalni ured za industrijsko vlasništvo (ARIPO) za zaštitu industrijskog dizajna u afričkim zemljama engleskog govornog područja;

- Beneluxov ured za dizajn (BDO) za zaštitu u Belgiji, Nizozemskoj i Luxembourg;
- Ured za harmonizaciju unutarnjeg tržišta (OHIM) za dizajne Zajednice u zemljama Europske unije;
- Afrička organizacija za intelektualno vlasništvo (OAPI) za zaštitu u afričkim zemljama francuskog govornog područja.

Za internetske adrese regionalnih ureda za intelektualno vlasništvo, vidi Prilog I.

3. **Međunarodni postupak:**

Ukoliko se želi međunarodna registracija dizajna u nekoliko zemalja, moguće ju je provesti u skladu s odredbama **Haškoga sporazuma o međunarodnoj pohrani industrijskoga dizajna**, koju provodi Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (WIPO). Podnositelj prijave iz države članice Haškoga sporazuma može WIPO-u podnijeti jednu međunarodnu prijavu; time će dizajn biti zaštićen u onoliko zemalja članica Ugovora (trenutačno 56 zemalja) koliko podnositelj želi. Sporazum omogućuje podnositeljima jednostavniji i jeftiniji način podnošenja zahtjeva za registraciju industrijskog dizajna u različitim zemljama. Za popis država članica Haškoga sporazuma vidjeti Prilog III. Detaljnije informacije o Haškom sporazumu kao i obrazac prijave mogu se naći na odgovarajućoj internetskoj stranici WIPO-a: www.wipo.int/hague/.

Troškovi registracije industrijskoga dizajna prema Haškom sporazumu razlikuju se, ovisno o broju dizajna koje se treba zaštititi kao i o broju zemalja u kojima se zaštita traži. Za točan izračun pristojbi koje je potrebno platiti u postupku za međunarodnu registraciju dizajna preporučljivo je koristiti se elektronskim računarom na internetskoj stranici WIPO-a: www.wipo.int/hague/en/fees/. (Primjerice, trošak zaštite pet dizajna u 11 zemalja međunarodnim postupkom koji pruža haški sustav iznosi ca. 900 SFrs.)

Republika Hrvatska članica je Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskoga dizajna od 2004. godine. Podnositelji iz Hrvatske podnose prijave za međunarodnu registraciju industrijskoga dizajna izravno Međunarodnom uredu WIPO-a u Ženevi, a prijave se podnose na engleskom ili na francuskom jeziku.

4. Ostvarivanje (provedba) prava industrijskoga dizajna

Kako provesti prava industrijskoga dizajna u slučaju imitacija, kopija ili povrede prava industrijskoga dizajna?

Provedba prava industrijskoga dizajna može biti složeno pitanje, za što je u pravilu preporučljivo zatražiti stručnu pomoć od ovlaštenog zastupnika za intelektualno vlasništvo ili odvjetnika.

Bitno je imati na umu da je glavna odgovornost za uočavanje povreda i pokretanje postupka u slučaju imitacije ili drugih povreda prava industrijskoga dizajna na nositelju prava (vlasniku).

Drugim riječima, Vi sami ste odgovorni za nadgledanje upotrebe Vašeg dizajna na tržištu, uočavanje mogućih

Međunarodna zaštita dizajna

U 2001. godini deset najvećih korisnika Haškoga sustava za međunarodnu pohranu industrijskih dizajna u pogledu broja prijava bili su: Swatch grupa, Interior, Sony Overseas, Hermès, Daimler Chrysler, Nokia, Villeroy + Boch A.G., Moulinex, Philips Electronics i Salomon. Te je godine najveći korisnik Haškoga sustava, Swatch grupa, pohranila 103 prijava za registraciju dizajna.

Distinktivan/razlikovan «izgled» satova smatra se odlučujućim pri kupnji Swatchovih proizvoda. Slijedom toga tvrtke poput Swatch grupe ulažu velike novčane iznose i ekspertizu u razvoj dobitnih dizajna, te vode brigu o osiguravanju isključivih prava za iskorištavanje svojih dizajna putem registracije u mnogim zemljama.

imitatora ili prekršitelja, i donošenje odluke da li, kako i kada pokrenuti postupak protiv njih.

Mjerodavna osoba za pružanje informacija o mogućnostima koje postoje u određenoj zemlji za pokretanje pravnog postupka protiv imitatora, prekršitelja i krivotvoritelja u pravilu će biti zastupnik za intelektualno vlasništvo ili odvjetnik, koji će Vas savjetovati o načinu rješavanju spora.

U slučaju kada smatrate da je počinjena **povreda prava**, kao prvi korak možete poslati pismeni zahtjev za obustavu sporne radnje (*cease or desist letter*), kojim se prekršitelj obavještava o mogućem sukobu između njegovoga dizajna i Vaših isključivih prava. Preporuča se pravna pomoć u sastavljanju dopisa. Ako se povreda prava nastavi, možda će biti potrebno pokrenuti pravni postupak protiv prekršitelja.

Ako Vam je mjesto prekršajne radnje poznato, moguće je poduzeti nenajavljene mjere temeljem naloga za pretres i zapljenu (kojeg u pravilu izdaje nadležni sud ili policija) bez prethodne obavijesti tvrtki ili pojedincu za kojeg se sumnja da čini povredu prava.

U sprečavanju **uvoza robe kojom se povređuju prava** nositelju (vlasniku) industrijskoga dizajna na raspolaganju su mjere na međunarodnim graničnim prijelazima putem nacionalnih carinskih uprava.

U pravilu, ako se utvrdi postojanje povrede prava, preporuča se potražiti stručan pravni savjet.

U Hrvatskoj nositelj prava industrijskoga dizajna u slučaju povrede njegovih isključivih prava ima više mogućnosti pravne zaštite, ovisno o vrsti i težini povrede.

U prvom redu, nositelj prava ima mogućnost građanskopravne zaštite, što znači da može podnijeti tužbu zbog povrede prava nadležnom trgovačkom sudu i u okviru tužbenog zahtjeva, između ostalog, zahtijevati da se izrekne zabrana daljnje povrede prava iz industrijskoga dizajna i naknadu za pretrpljenu štetu.

Također, nositelj prava može pokrenuti i prekršajni postupak protiv fizičke ili pravne osobe koja je neovlašteno koristila njegov zaštićeni industrijski dizajn, a u slučaju težih povreda prava, moguće je pokrenuti i kazneni postupak.

5. Drugi pravni instrumenti zaštite industrijskih dizajna

Koje su razlike između autorskopravne zaštite dizajna i zaštite industrijskim dizajnom?

U nekim zemljama mjerodavno zakonodavstvo priznaje autorskopravnu

zaštitu za određene dizajne, primjerice dizajn tekstila ili materijala.

Uz odobrenje: Industrijski dizajn D2006009; Didaktička igračka; Nositelj i dizajner Dragutin Drago Turina

U mnogim zemljama moguća je kumulativna zaštita (tj. autorskopravna zaštita i zaštita industrijskoga dizajna) koja može postojati istovremeno za isti dizajn, dok su u samo nekim zemljama ova dva oblika zaštite uzajamno isključiva.

Kumulativna zaštita, pod određenim zakonskim uvjetima, moguća je i u Hrvatskoj.

Prvi korak prije donošenja odluke o najboljem načinu zaštite dizajna je razumijevanje razlika između ova dva načina zaštite.

Niže su navedene neke od glavnih razlika:

Registracija

- Prema zakonodavstvu u području industrijskoga dizajna podnositelj, u

pravilu, mora **registrirati** industrijski dizajn prije objave ili javne uporabe dizajna bilo gdje, ili barem u zemlji u kojoj se zahtijeva zaštita prava. Isprava o industrijskom dizajnu, koja se izdaje nakon provedenog postupka i registracije industrijskoga dizajna, može biti korisna u slučaju povrede prava, jer daje čvršće uporište za provedbu isključivih prava.

- Djela koja se smatraju originalnima uživaju autorskopravnu zaštitu bez provođenja posebnog formalnog postupka. Iako **za zaštitu autorskoga prava nije potrebna registracija**, u nekim zemljama postoji mogućnost pohrane autorskih djela te svoj dizajn možete pohraniti i dobiti odgovarajući certifikat/ispravu.

U Hrvatskoj se ne provodi posebni formalni postupak za zaštitu (registraciju) autorskog djela, nego će autorsko djelo uživati zaštitu autorskim pravom od trenutka njegova stvaranja.

Trajanje zaštite

- Zaštita industrijskoga dizajna u pravilu traje **između 10 i 25 godina**, ovisno o zemlji u kojoj se zaštita traži. Treba također voditi računa o tome da postupak registracije industrijskoga dizajna može potrajati, te nije uvijek primjeren proizvodima koji su vezani s prolaznim trendovima (npr. modni proizvodi).
- U većini zemalja autorsko pravo traje **tijekom autorova života i 50 ili 70 godina nakon njegove smrti**.

U Hrvatskoj registrirani industrijski dizajn uživa zaštitu za razdoblje od pet godina, koje se računa od datuma podnošenja prijave, a zaštita se može produžavati za razdoblja od po pet godina, do ukupno 25 godina neprekidnoga trajanja zaštite. Zaštita autorskim pravom traje za života autora i 70 godina nakon njegove smrti.

Opseg zaštite

- Pravo stečeno registracijom industrijskoga dizajna je **apsolutno pravo**, u smislu da postoji povreda prava neovisno o tome da li je do nje došlo namjernim ili nenamjernim kopiranjem.
- U okviru autorskopravne zaštite povreda prava postoji samo u slučaju izravnog ili neizravnog kopiranja zaštićenog autorskog djela. To čini provedbu prava u slučaju povrede u pravilu težom i skupljom.

Vrste proizvoda

- U većini se zemalja **autorskim pravom ne može zaštititi svaki dizajn**, nego prvenstveno oni koji se mogu smatrati umjetničkim djelima. Iako ta razlika nije uvijek posve jasna, malo je vjerojatno da se dizajni kao što je oblik industrijskog proizvoda mogu autorskopravno zaštititi, dok su drugi, kao što je tekstilni dizajn, često obuhvaćeni s oba oblika zaštite.

Troškovi zaštite

- Registracija dizajna u zemljama u kojima ste zainteresirani za zaštitu podrazumijeva plaćanje odgovarajućih pristojbi. Povrh toga bit će korisno ili

potrebno koristiti usluge zastupnika u području prava industrijskoga vlasništva kao pomoć pri sastavljanju prijave, što znači izlaganje dodatnim troškovima.

- Budući da u većini nacionalnih zakonodavstava nije potrebna formalna registracija autorskih djela, nema izravnih troškova autorskopravne zaštite. Međutim, mogući su troškovi vezani uz (a) pohranu djela u autorskopravnoj pohrani, u zemljama u kojima postoji, i (b) s dokazivanjem vlasništva u slučaju sporova.

Ukratko, dok je zaštita dodijeljena registriranim industrijskim dizajnom jača, budući da obuhvaća i nenamjernu povredu prava te osigurava ispravu o registraciji, koja može biti važan dokaz u slučaju povrede prava, takva zaštita iziskuje veći napor (financijski i administrativni) jer zahtijeva registraciju, i trajanje zaštite je kraće.

U svakom slučaju, a osobito ako dizajn nije registriran, savjetuje se **vođenje odgovarajućih evidencija o svakom koraku u razvoju dizajna**. Stavljanje potpisa i datuma na svaku skicu i njihovo propisno arhiviranje može biti od pomoći u slučaju povrede prava.

Primjer: U istraživanju među tekstilnim dizajnerima u Ujedinjenom Kraljevstvu, 80% anketiranih odgovorilo je da uvijek čuvaju arhivu izvornih dokumenata dizajna, i da su svjesni važnosti dokazivanja vlasništva autorskoga prava.

Kad se dizajn može zaštititi prema pravu žiga?

Žig (zaštitni znak) je razlikovni znak (u pravilu riječ, logo, ili njihova kombinacija), koji se upotrebljava za razlikovanje proizvoda jedne tvrtke od proizvoda drugih tvrtki. Postoje okolnosti kad se oblik, dizajn ili pakiranje/ambalaža određenoga proizvoda može smatrati razlikovnim svojstvom ovoga proizvoda, i može se zaštititi kao trodimenzionalni žig. Primjeri su boca Coca-Cole ili trokutasti oblik čokolade Toblerone. Preporučljivo je savjetovati se sa zastupnikom za intelektualno vlasništvo kako bi se odredilo da li se određeni dizajn može smatrati trodimenzionalnim žigom.

Zaštita žiga ima prednosti jer se može produžavati neograničeni broj puta, dok zaštita industrijskoga dizajna traje za ograničeno razdoblje (u pravilu 10 ili 25 godina). Također može postojati razlika u troškovima registracije žiga u odnosu na zaštitu industrijskoga dizajna. Ovisno o pravnom sustavu, dvije vrste zaštite mogu postojati usporedno.

Da li se dizajn može štititi u okviru propisa o zaštiti tržišnog natjecanja?

Industrijski je dizajn u mnogim zemljama zaštićen u okviru propisa o zaštiti tržišnog natjecanja. Tako je moguće da dizajn bude zaštićen od radnji nepoštenog tržišnog natjecanja, osobito doslovnog kopiranja i radnji koje mogu dovesti do zabune, od oponašanja ili korištenja ugleda treće strane. Ipak, zaštita u okviru propisa o zaštiti tržišnog natjecanja u pravilu je slabija, a povredu je prava teže dokazati.

Uz odobrenje: Industrijski dizajn D20050173; Privjesak za ključeve; Nositelj PRIZMA COM d.o.o.; Dizajner Ivan Androić

PRILOG I

Korisne internetske stranice za dodatne informacije:

Dodatne informacije o:

- drugim pitanjima o intelektualnom vlasništvu iz poslovne perspektive:
www.wipo.int/sme/
- industrijskom dizajnu općenito:
www.wipo.int/about-ip/en/
- praktičnim aspektima koji se odnose na registraciju industrijskog dizajna; vidjeti popis internetskih stranica nacionalnih i regionalnih ureda za intelektualno vlasništvo u Prilogu I ili:
www.wipo.int/directory/en/urls.jsp
- Haškom sporazumu o međunarodnoj pohrani industrijskoga dizajna:
www.wipo.int/hague/en/
- Lokarnskom sporazumu o ustanovljenju međunarodne klasifikacije za industrijski dizajn:
www.wipo.int/classifications (pod: Locarno Agreement)
- arbitraži i posredovanju:
<http://arbiter.wipo.int/>

PRILOG II

Internetske stranice nacionalnih i regionalnih ureda za intelektualno vlasništvo

Afrička organizacija za
intelektualno vlasništvo

Algerija

Albanija

Andora

Argentina

Armenija

Australija

Austrija

Bahrein

Barbados

Bjelorusija

Belgija

Belize

Beneluks

Benin

Bolivija

Bocvana

Bosna i Hercegovina

Brazil

Bugarska

Burkina Faso

Burundi

Kambodža

Kamerun

Kanada

Centralna Afrička Republika

Čad

Čile

Kina

Kina (Hongkong –

Posebna administrativna regija)

Kina (Makao)

Kina (Marks)

Kolumbija

Kongo

www.oapi.wipo.net

www.inapi.org

www.alpto.gov.al

www.omp.ad

www.inpi.gov.ar

www.armpatent.org

www.ipaustralia.gov.au

www.patent.bmvit.gv.at

www.moic.gov.bh/moic/en

www.caipo.gov.bb

www.belgopatent.org/english/about/history.html

www.mineco.fgov.be

www.belipo.bz

www.boip.int

www.oapi.wipo.net

www.senapi.gob.bo

www.aripo.org

www.ipr.gov.ba

www.inpi.gov.br

www.bpo.bg

www.oapi.wipo.net

www.oapi.wipo.net

www.moc.gov.kh

www.oapi.wipo.net

www.opic.gc.ca

www.oapi.wipo.net

www.oapi.wipo.net

www.dpi.cl

www.sipo.gov.cn

www.ipd.gov.hk

www.economia.gov.mo

www.saic.gov.cn

www.sic.gov.co

www.oapi.wipo.net

Kostarika	www.registracional.go.cr
Obala Bjelokosti	www.oapi.wipo.net
Hrvatska	www.dziv.hr
Kuba	www.ocpi.cu
Čipar	www.mcit.gov.cy/mcit/drcor/drcor.nsf
Češka Republika	www.upv.cz
Demokratska Republika Kongo	www.oapi.wipo.net
Danska	www.dkpto.dk
Dominikanska Republika	www.onapi.gov.do
Egipat	www.egypo.gov.eg
Salvador	www.cnr.gob.sv
Estonija	www.epa.ee
Euroazijska patentna organizacija	www.eapo.org
Europska Unija (Ured za harmonizaciju unutaršnjeg tržišta – OHIM)	www.oami.europa.eu
Finska	www.prh.fi
Francuska	www.inpi.fr
Gabon	www.oapi.wipo.net
Gambija	www.aripo.org
Džordžija	www.sakpatenti.org.ge
Njemačka	www.dpma.de
Gana	www.aripo.org
Grčka	www.obl.gr
Honduras	www.geocities.com/pihonduras
Mađarska	www.mszh.hu/english/index.html
Island	www.els.is/en
Indija	www.ipindia.nic.in
Indonezija	www.dgip.go.id
Irska	www.patentsoffice.ie
Izrael	www.justice.gov.il
Italija	www.uibm.gov.it
Jamajka	www.jipo.gov.jm
Japan	www.jpo.go.jp
Jordan	www.mit.gov.jo
Kazahstan	www.kazpatent.org/english
Kenija	www.aripo.org
Kuvajt	www.gccpo.org/e-index.htm
Narodna Demokratska Republika Laos	www.stea.la.wipo.net
Latvija	www.lrpv.lv
Libanon	www.economy.gov.lb
Lesoto	www.aripo.org
Lihtenštajn	www.epo.org
Litva	www.vpb.lt
Luksemburg	www.etat.lu/ec

Malavi	www.aripo.org
Malezija	www.mipc.gov.my
Mali	www.oapi.wipo.net
Meksiko	www.impi.gob.mx
Monako	www.gouv.mc
Crna Gora	www.ziscg.me
Moroko	www.ompic.org.ma
Mozambik	www.aripo.org
Namibija	www.aripo.org
Nepal	www.ip.np.wipo.net
Nizozemska	www.octroicentrum.nl
Novi Zeland	www.iponz.govt.nz
Niger	www.oapi.wipo.net
Norveška	www.patentstyret.no
Oman	www.gccpo.org/e-index.htm
Panama	www.digerpi.gob.pa
Peru	www.indecopi.gob.pe
Filipini	www.ipophil.gov.ph
Poljska	www.uprp.pl/English
Portugal	www.inpi.pt
Katar	www.gccpo.org/e-index.htm
Republika Koreja	www.kipo.go.kr
Republika Moldavija	www.agepi.md
Rumunjska	www.osim.ro
Ruska Federacija	www.rupto.ru
Sveti Vincent i Grenadini	196.1.161.62/govt/cipo/index.asp
Saudijska Arabija	www.gccpo.org/e-index.htm
Senegal	www.oapi.wipo.net
Srbija	www.zis.gov.rs
Sijera Leone	www.aripo.org
Singapur	www.ipos.gov.sg
Slovačka Republika	www.indprop.gov.sk
Slovenija	www.uil-sipo.si
Somalija	www.aripo.org
Južnoafrička Republika	www.cipro.gov.za
Španjolska	www.oepm.es
Sudan	www.aripo.org
Svazi	www.aripo.org
Švedska	www.prv.se
Švicarska	www.ige.ch
Sirijska Arapska Republika	www.eng.spo.gov.sy
Tadžikistan	www.tjpat.org/english
Tajland	www.ipthailand.org
Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija	www.ippo.gov.mk

Togo	www.oapi.wipo.net
Trinidad i Tobago	www.ipo.gov.tt/home.asp
Tunis	www.inorpi.ind.tn
Turska	www.turkpatent.gov.tr
Turkmenistan	www.eapo.org
Uganda	www.aripo.org
Ukrajina	www.sdip.gov.ua
Ujedinjeni Arapski Emirati	www.gccpo.org/e-index.htm
Ujedinjena Kraljevina	www.patent.gov.uk
Ujedinjena Republika Tanzanija	www.aripo.org
Sjedinjene Američke Države	www.uspto.gov
Urugvaj	www.dnpi.gub.uy
Uzbekistan	www.patent.uz
Venezuela	www.sapi.gov.ve
Jemen	www.yipo.gov.ye
Zambija	www.aripo.org
Zimbabve	www.aripo.org

Napomena:

Najnovije informacije možete pronaći na stranici: www.wipo.int/directory/en/urls.jsp

PRILOG III

Međunarodna klasifikacija industrijskog dizajna prema Lokarnskom sporazumu

POPIS RAZREDA

- RAZRED 01 - Prehrambeni proizvodi
- RAZRED 02 - Odjevni predmeti i krojački pribor
- RAZRED 03 - Predmeti za putovanje, futrole, suncobrani i osobni predmeti koji nisu obuhvaćeni drugim razredima
- RAZRED 04 - Četkarski proizvodi
- RAZRED 05 - Tekstilni proizvodi u metraži, folije od umjetnog ili prirodnog materijala
- RAZRED 06 - Namještaj
- RAZRED 07 - Predmeti za domaćinstvo koji nisu obuhvaćeni drugim razredima
- RAZRED 08 - Alati i sitna metalna roba
- RAZRED 09 - Ambalaže i spremnici za prijevoz ili za prenošenje robe
- RAZRED 10 - Urarski proizvodi i ostali instrumenti za mjerenje, kontrolu i signalizaciju
- RAZRED 11 - Ukrasni predmeti
- RAZRED 12 - Sredstva za prijevoz ili za podizanje tereta
- RAZRED 13 - Oprema za proizvodnju, distribuciju ili transformaciju električne energije
- RAZRED 14 - Oprema za snimanje, telekomunikaciju ili za obradu informacija
- RAZRED 15 - Strojevi koji nisu obuhvaćeni drugim razredima
- RAZRED 16 - Fotografski, kinematografski i optički proizvodi
- RAZRED 17 - Glazbeni instrumenti
- RAZRED 18 - Tiskarski i uredski strojevi
- RAZRED 19 - Papirnati proizvodi, uredski artikli, oprema za umjetnike ili za obučavanje
- RAZRED 20 - Prodajna ili reklamna oprema, oznake
- RAZRED 21 - Igre, igračke, šatori i športski artikli
- RAZRED 22 - Oružje, pirotehnički artikli, pribor za lov, ribolov i za uništavanje životinjskih štetočina
- RAZRED 23 - Instalacije za distribuciju tekućina, sanitarne instalacije, oprema za grijanje, ventilaciju ili klimatizaciju, kruta goriva
- RAZRED 24 - Medicinska i laboratorijska oprema
- RAZRED 25 - Građevine i građevinski elementi
- RAZRED 26 - Rasvjetni uređaji
- RAZRED 27 - Duhan i artikli za pušače
- RAZRED 28 - Farmaceutski ili kozmetički proizvodi, toaletni pribor i aparati
- RAZRED 29 - Protupožarni uređaji i oprema, uređaji i oprema za spriječavanje nesretnih slučajeva ili za spašavanje
- RAZRED 30 - Artikli za njegu i držanje životinja
- RAZRED 31 - Strojevi i aparati za pripremanje hrane i napitaka, koji nisu obuhvaćeni drugim razredima
- RAZRED 32 - Grafički simboli i logotipi, dekorativni uzorci za površine, ornamentacija

Napomena:

Najnovije informacije možete pronaći na stranici: www.wipo.int/hague/en/general/classification/html

PRILOG III

Članice Haškoga sporazuma o međunarodnoj pohrani industrijskoga dizajna

Afrička organizacija za intelektualno vlasništvo (OAPI)	Latvija
Albanija	Lihtenštajn
Armenija	Litva
Belgija	Luksemburg
Belize	Mali
Benin	Monako
Bosna i Hercegovina	Mongolija
Bocvana	Crna Gora
Bugarska	Maroko
Obala Bjelokosti	Namibija
Hrvatska	Nizozemska
Demokratska Narodna Republika Koreja	Niger
Danska	Oman
Egipat	Poljska
Estonija	Republika Moldavija
Evropska zajednica	Rumunjska
Francuska	Sveti Toma i Princip
Gabon	Senegal
Džordžija	Srbija
Njemačka	Singapur
Gana	Slovenija
Grčka	Španjolska
Sveta Stolica (Vatikan)	Surinam
Mađarska	Švicarska
Island	Sirijska Arapska Republika
Indonezija	Bivša Jugoslavenska Republika Makedonija
Italija	Tunis
Kirgistan	Turska
	Ukrajina

Ukupno zemalja članica: 56

Naslov originala:

Looking Good, An Introduction to Industrial Designs for Small and Medium - sized Enterprises, 2003

Izdavač:

Državni zavod za intelektualno vlasništvo
Republike Hrvatske
Ulica grada Vukovara 78, 10000 Zagreb, Hrvatska

Za izdavača:

mr.sc. Željko Topić, dipl. oec.

Adaptacija i priprema za tisak:

DZIV

Tisak:

Grafiing d.o.o., Zagreb

Naklada:

1000 primjeraka

Zagreb, veljača 2010.

ISBN 978-953-6513-64-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 728867